

HÖGSTA DOMSTOLENS DOM

Mål nr

meddelad i Stockholm den 18 mars 2005

T 4233-01

KLAGANDE

Hoist Kredit Aktiebolag

Ombud: advokaten S L

MOTPART

Jörgen Westlunds Åkeri Aktiebolag

Ombud: advokaten A E. B

SAKEN

Återbetalning av leasingavgifter

ÖVERKLAGADE AVGÖRANDET

Svea hovrätt, avd. 5, dom den 29 oktober 2001 i mål T 905-00

DOMSLUT

Högsta domstolen ändrar på det sätt hovrättens domslut i huvudsaken att det belopp som Hoist Kredit Aktiebolag skall utge till Jörgen Westlunds Åkeri Aktiebolag bestäms till fyrtyotretusentrehundrasjuttioåtta (43.378) kr jämte per den 12 mars 1998 upplupen ränta om niotusenett Hundratjugo (9.120) kr. För tiden därefter till dess betalning sker skall ränta utgå på kapitalbeloppet enligt 6 § räntelagen.

Med ändring av hovrättens domslut även i fråga om rättegångskostnaderna förordnar Högsta domstolen att vardera parten skall stå sina kostnader vid tingsrätten och i hovrätten.

Högsta domstolen förordnar att vardera parten skall stå sin kostnad i Högsta domstolen.

YRKANDEN I HÖGSTA DOMSTOLEN

Hoist Kredit Aktiebolag har yrkat att Högsta domstolen ogillar Jörgen Westlunds Åkeri Aktiebolags talan och befriar Hoist Kredit från skyldigheten att ersätta åkeriets rättegångskostnader vid tingsrätten och i hovrätten samt förpliktar åkeriet att ersätta Hoist Kredit för dess rättegångskostnader där.

Åkeriet har bestritt ändring.

Åkeriet har gjort gällande att Hoist Kredit numera uttryckligen invänt att betalningen av leasingavgifterna mottagits i god tro och att Hoist Kredit därmed

åberopat en ny omständighet i Högsta domstolen samt hemställt att omständigheten inte skall få åberopas.

Hoist Kredit har, som bolaget får förstås, bestritt att det åberopat någon ny omständighet här.

Parterna har yrkat ersättning för rättegångskostnader i Högsta domstolen.

Finansinspektionen, Finansbolagens Förening, Svenska Bankföreningen och Svenskt Näringsliv har avgi vit yttranden i målet.

DOMSKÄL

Åkeriet har gjort gällande att Hoist Kredit numera invänt också att betalningen av leasingavgifterna mottagits i god tro och att Hoist Kredit därmed åberopat en ny omständighet. Hovrätten har i sin dom antecknat att Hoist Kredit i målet inte uttryckligen åberopat att betalningen av leasingavgifterna mottagits i god tro samt anslutit sig till tingsrättens uppfattning att bolaget varit i ond tro. Hoist Kredit har anfört att bolaget bestrider att det varit i ond tro samt att det förhållandet att bolaget inte uttryckligen åberopat god tro inte betyder att bolaget har medgivit ond tro. Hoist Kredit kan därmed inte förstås på annat sätt än att bolagets inställning är densamma som i hovrätten. Någon ny omständighet har således inte åberopats.

Den grundläggande frågan i målet är hur räntejusteringsklausulen skall tolkas. Den aktuella klausulen i leasingavtalet har följande lydelse: ”Skulle ränteläget

ändras på marknaden där leasegivaren finansierar sin verksamhet, äger han i motsvarande mån ändra angiven leasingavgift.”

Syftet med ränteklausulen får främst antas ha varit att säkerställa att leasegivaren skulle erhålla täckning för ökade upplåningskostnader för leasingverksamheten till följd av höjda räntor på marknaden. Detta betyder även att leasetagaren får bära risken för de eventuella höjningar i ränteläget som inträffar efter leasingavtalets ingående. Klausulen ger enligt sin ordalydelse leasegivaren rätt att ensidigt avgöra om en ändring av leasingavgiften är befogad med hänsyn till ändringar i det ränteläge som klausulen hänvisar till. Det får därvid ankomma på leasegivaren att tillämpa klausulen på ett lojalt och konsekvent sätt. Rätten att höja leasingavgiften vid en ränteuppgång motsvaras således av en skyldighet att sänka avgiften vid en räntenedgång.

Klausulen avser i detta fall en marknadsränta. Detta måste innebära att endast ränteändringar som är att hänföra till refinansieringar som leasegivaren upptagit på marknadsmässiga villkor får leda till justering av leasingavgiften. Leasetagaren får emellertid stå risken för att den marknadsmässiga bedömningen av leasegivarens verksamhet leder till en hög ränta för refinansieringen.

Räntejusteringsklausulen har givit leasegivaren en ensidig rätt att höja leasingavgifterna och det är vidare endast leasegivaren som har haft insyn i de interna förhållanden som påverkat räntekostnaderna. Det ankommer därför på leasegivaren att visa hur han faktiskt har refinansierat sin rörelse och att detta skett på ett marknadsmässigt sätt (jfr NJA 2002 s. 41 och Ekelöf–Boman, Rättegång IV, 6 uppl. 1992, s. 94).

När det gäller Arapt Finans Aktiebolags och senare Hoist Kredits lånesituation har Hoist Kredit uppgivit att Arapt från våren 1990 och fram till juli 1994 var hänvisat till bank för sin upplåning på samma villkor som gällde för privatpersoner och att Hoist Kredit efter sitt förvärv av leasingavtalet finansierat sig genom lån hos sitt koncernmoderbolag, Yggdrasil. I Hoist Kredits fall har det alltså varit fråga om en internränta där andra hänsyn än rent marknadsmissiga kan ha inverkat vid bestämmande av räntans storlek. Vid prövningen av om Hoist Kredit varit berättigat att bestämma leasingavgiften på sätt som skett får man därför, i stället för internräntan, använda sig av den ränta som gällde på relevant del av kreditmarknaden. En jämförelse bör då ske med den bankränta som bolag med samma kreditvärdighet som Hoist Kredit haft att erlagga vid den aktuella tiden. Det åligger Hoist Kredit att visa hur ränteutvecklingen för relevant finansiering sett ut från april 1990 till augusti 1995. Hoist Kredit har inte visat att bolaget och dess föregångare har varit berättigade att höja leasingavgifterna mer än vad som varit motiverat av svängningarna hos förekommande referensräntor. Åkeriet har vid sin beräkning haft SSVX 90 som referensränta (tingsrättens domsbilaga 3). Hoist Kredit har vitsordat riktigheten av denna beräkning. Det saknas anledning att frångå domstolarnas bedömning att denna ränta kan användas som underlag för att bestämma den avtalsenliga räntans variationer över tiden. En överdebitering av leasingavgifterna har alltså skett.

Hoist Kredit har gjort gällande att samtliga parternas mellanhavanden i anledning av leasingavtalet reglerades slutligt i och med att åkeriet i augusti 1995 förvärvade leasingobjektet, varför några anspråk på grund av leasingavtalet inte kan framställas. Enbart det förhållandet att åkeriet förvärvat leasingobjektet innebär inte att åkeriet därmed betagits rätten att framställa krav på återbetalning. Det har

i övrigt inte påståtts från Hoist Kredits sida att parterna i samband med åkeriets förvärv av leasingobjektet särskilt skulle ha överenskommit att åkeriet därefter inte skulle äga rätt att framställa krav i anledning av leasingavtalet. Rätten till återbetalning kan därför inte anses utesluten på denna grund.

Hoist Kredit har i målet ytterligare invänt att bolaget inte kan bli återbetalnings-skyldigt avseende de leasingavgifter som erlagts före dess förvärv av leasing-avtalet från Arapt per den 1 juli 1994.

Som en allmän rättsregel gäller att en fordran kan överlåtas. Bestämmelserna om enkla skuldebrev i lagen (1936:81) om skuldebrev tillämpas analogt på fordringar i allmänhet. Enligt 27 § samma lag får en förvärvare inte bättre rätt mot gäldenären än som tillkom överlåtaren (jfr Mellqvist–Persson, *Fordran & skuld*, 7 uppl. 2004, s. 142 f., och Walin, *Lagen om skuldebrev m.m.*, 2 uppl. 1997, s. 185 f.). En förvärvare av rättigheter enligt ett leasingavtal eller avbetalningskontrakt är emellertid i regel endast bunden av leasetagarens eller avbetalningsköparens invändningar men behöver inte återbära vad överlåtaren uppburit (jfr NJA 2002 s. 41 samt Lyng Andersen m.fl., *Gäldsbrevsloven med kommentarer*, 1997, s. 173). Överlåtelseavtalet mellan Arapt och Hoist Kredit har inte förebringats i målet. Det har emellertid upplysts att Hoist Kredit övertagit både rättigheter och skyldigheter enligt leasingavtalet.

Huruvida ett avtal om övertagande även av överlåtarens skyldigheter förpliktar förvärvaren inte bara gentemot överlåtaren utan direkt i förhållande till borgenärerna beror på reglerna om tredjemansavtal. Dessa innebär att ett avtal mellan två parter kan omedelbart berättiga en tredje man, om detta framgår av avtalet

eller enligt vanliga tolkningsregler kan anses vara vad parterna åsyftat. Enligt praxis krävs bevis om att parterna avsett att tredjemannen skall erhålla en sådan rätt och således, utan att vara part i avtalet, kunna åberopa det mot den förpliktade. (Jfr Adlercreutz, Avtalsrätt I, 12 uppl. 2002, s. 142–145, Nial, Ansvar för skulder vid affärsöverlåtelse, i Festskrift till Marks von Würtemberg, 1931, s. 444–450, Rodhe, Obligationsrätt, 1956, s. 610 samt NJA 1956 s. 209 och NJA 1994 s. 359.)

Hoist Kredit har bestritt att bolaget genom överlåtelseavtalet även skulle ha åtagit sig att svara för överlåtarens, Arapts, återbetalningsskyldighet avseende för mycket utdebiterade leasingavgifter. Bevisbördan för att ett sådant åtagande gjorts eller att avtalet har denna innebörd åvilar åkeriet (jfr omständigheterna i rättsfallet NJA 2002 s. 41). Det ligger i och för sig nära till hands att anta att samtliga rättigheter och skyldigheter överlåtits, när en stock av leasingavtal har bytt ägare. Med denna utgångspunkt får leasetagarens bevisskyldighet anses uppfyllt om han förmår visa att förvärvaren åtagit sig att svara för överlåtarens skyldigheter på grund av leasingkontrakten och dessutom kan göra sannolikt att parterna avsett att ge leasetagarna en självständig rätt att vända sig mot förvärvaren. Mot Hoist Kredits bestridande har åkeriet emellertid inte gjort sannolikt att något tredjemansavtal som skulle berättiga åkeriet att gentemot Hoist Kredit framställa krav på återbetalning av leasingavgifter som erlagts till Arapt kommit till stånd. Hoist Kredit kan därför inte åläggas återbetalningsskyldighet för de leasingavgifter som erlagts före bolagets förvärv av leasingavtalet.

Hoist Kredit har än vidare bestritt återbetalningsskyldighet under åberopande av att åkeriet reklamerat för sent. Enligt Hoist Kredit borde reklamation med krav på återbetalning i första hand ha framställts till leasegivaren inom en till två månader efter respektive fakturas förfallodag och har det i allt fall varit för sent att

som skett reklamera den 14 maj 1996.

I leasingavtalets villkor anges inget beträffande reklamation i händelse av krav på återbetalning av leasingavgifter. Någon direkt tillämplig lag finns inte i detta fall. När det gäller att bedöma hur lång tid efter betalningen betalaren kan vara passiv utan att gå miste om sin rätt till återbetalning får det anses vara en allmän princip inom civilrätten att en köpare eller beställare, som vill göra gällande anspråk på grund av fel eller brist, har att reklamera utan oskäligt uppehåll efter det han märkt eller bort märka felet respektive bristen (jfr justitierådet Linds tillägg i NJA 1989 s. 224). När betalaren är en näringsidkare måste krävas en snabbare reaktion än när det handlar om konsumentförhållanden. Av CBs vittnesmål framgår att det i det närmaste varit omöjligt att med enbart fakturorna som underlag upptäcka att det skett överdebiteringar. Krav på återbetalning har riktats mot Hoist Kredit så snart åkeriet, genom Finansanalys Aktiebolags beräkningar, insett att det förekommit överdebiteringar. Med hänsyn härtill får åkeriets återkrav anses ha framställts inom skälig tid.

Betalarens passivitet får även inverkan vad angår frågan om Hoist Kredit kan bli betalningsskyldigt enligt principerna för återkrav av betalningar som skett av misstag, *condictio indebiti*. Huvudregeln har då sedan gammalt ansetts vara att den betalande har rätt att kräva tillbaka det för mycket erlagda, men avvägningen av de motstående intressen som gör sig gällande har lett till åtskilliga modifieringar, särskilt då den som tagit emot betalningen varit i god tro och förbrukat det uppburna beloppet eller annars inrättat sig efter betalningen. Ju längre tid betalaren dröjer med återkrav, desto större skäl har mottagaren att tro att betalningen är definitiv. Vilket av de motstående intressena som förtjänar företräde beror på

många faktorer som kan skifta från fall till fall. Till sådana faktorer brukar räknas vilken av parterna som hade den största möjligheten att bedöma de förhållanden som inverkat på betalningen samt om någon av parterna förfarit oaktsamt i samband med betalningen (jfr Adlercreutz, a.a. s. 284–286, Hult, *Condictio indebiti*, Juridisk debatt, 1952, s. 82–88, Mellqvist–Persson, a.a. s. 36–39 samt NJA 1933 s. 25 och NJA 1989 s. 224).

De överdebiteringar som skett har stått i strid med ränteklausulens innebörd, vilket Hoist Kredit, som ansvarade för fastställandet av leasingavgifterna, borde ha insett. Det förhållandet att Hoist Kredit må ha inrättat sig efter betalningarna saknar därför betydelse.

Hoist Kredit är således skyldigt att till åkeriet betala tillbaka ett kapitalbelopp om 43.378 kr.

När det gäller frågan om åkeriet skall ha rätt till ränta avseende tiden före den 12 mars 1998, kan enligt 2 § andra stycket räntelagen ränta utgå på en fordran för tid innan den är förfallen, om fordringen avser återgång av betalning då avtal hävts på grund av kontraktsbrott eller på liknande grund. Ränta enligt lagrummet, s.k. avkastningsränta, kan då utgå från den dag betalningen erlades. Av förarbetena framgår att bestämmelsen är avsedd att tillämpas t.ex. i det fallet att betalningen återgår vid ogiltighet av avtal. Däremot har bestämmelsen om avkastningsränta inte ansetts omfatta fall då betalning går åter enligt principen om *condictio indebiti*, när betalningsmottagaren är i god tro, och liknande situationer (se prop. 1975:102 s. 93 f. och 115 f. samt NJA 1985 s. 352 och NJA 1988 s. 457). Någon sådan situation föreligger inte här. Hoist Kredit är därför skyldigt

att utge avkastningsränta med 9.120 kr.

Med hänsyn till utgången i målet skall vardera parten stå sina kostnader i samtliga instanser.

_____

_____

_____

I avgörandet har deltagit: justitieråden Svensson, Thorsson (referent), Regner, Lundius och Widebeck
Föredragande revisionssekreterare: Sjöblom

